

rag'batlantirish juda muhimdir. O'yinlarni rejalashtirishda muayyan o'quvchilarni jismoniy tarbiyalash vazifalariga ularning mazmuni va bog'liqligini xam unutmaslik, muvofiqligini hisobga olish kerak.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 3-iyundagi «Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-3031-sonli Qarori. / «O'zbekiston ovozi» gazetasi. – T.: 2017, 4-iyun.
2. Freeman C. Technology Policy and Economic Performance. – L.: «Printer Publishers», 1987. V 2. – P. 2-23.
3. Xojayev P, Rahimqulov K.D, Nigmanov B.B. Harakatli o'yinlar va uni o'qitish metodikasi. – Toshkent: «Cho'lpon», 2010. 130-b.
4. Ismoilova N., Abdullayeva D. Trening o'tish metodikasi. – Toshkent: «Fan va texnologiyalar», 2019. 96-b.
5. Юнусова Ю.М. Теория и методика физической культуры. Учебное пособия. – Тошкент: UzGos IFK, 2007. – С.312.
6. Готовцев П.И. Долголетие и физическая культура. – М.: «Физкультура и спорт», 1985. – С. 112.
7. Холодов Ж.К., Кузнецов В.С. Теория и методика физического воспитания и спорта: Учебное пособие для студента. // Высшее учебное заведение. 2-е изд., испр. И доп. – Москва: «Академия». 2001. – С. 481.

REZYUME. Maqolada o'quvchilarning jismoniy barkamolligi, salomatligining yaxshilanishi, chiniqishiga, tana a'zolari va umumiy ish qobiliyatining o'sishiga yordam berish. O'quvchilarda har xil sharoitlarda erkin harakat qila olish imkonini beradigan bilimlar va kerakli harakat malakalarini hosil qilish. O'quvchilarda hayotiy faoliyatda yordam beradigan aqliy va irodaviy sifatlarni tarkib toptirish. O'quvchilarni turli o'yinlar va jismoniy mashqlarga qiziqtirish, rejimga rioya qilishga odatlantirish. O'quvchilarda harakatli o'yinlarni mustaqil holda tashkil etish va o'tkazish uchun zarur bilim va malakalar hosil qilish va sportini rivojlantirish uchun amaliy tavsiyalar va strategiya taklif qiladi.

РЕЗЮМЕ. Цель статьи — помочь студентам улучшить свою физическую форму, здоровье и общую успеваемость. Развивать у учащихся знания и необходимые двигательные навыки, позволяющие им свободно действовать в различных условиях. Развивать у учащихся умственные и волевые качества, которые помогут им в жизнедеятельности. Заинтересовать учащихся различными играми и физическими упражнениями, приучить их к соблюдению режима. Предлагаются практические рекомендации и стратегии по формированию у учащихся знаний и умений самостоятельно организовывать и проводить подвижные игры, развивать свое спортивное мастерство.

SUMMARY. This article aims to help students improve their physical fitness, health, endurance, and overall performance. To develop in students the knowledge and necessary movement skills that will allow them to move freely in various conditions. To develop in students the mental and volitional qualities that will help them in life activities. To interest students in various games and physical exercises, to accustom them to following the regime. To develop in students the necessary knowledge and skills to independently organize and conduct active games and to offer practical recommendations and strategies for developing their sportsmanship.

XIMIYA SABAQLARIN OQITIWDA DIDAKTIKALIQ OYINLARDAN PAYDALANIW

L.G.Aymurzaeva – *texnika ilimleri boyinsha filosofiya doktori, docent*

Ajiniyaz atindagi Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

Tayanch so'zlar: didaktik o'yn, aqliy hujum, dissotsiyatsiya, elektrolitlar, teoriya.

Ключевые слова: дидактическая игра, мозговая атака, диссоциация, электролиты, теория.

Key words: didactic, game, brainstorming, dissociation, electrolytes, theory.

Kirisiw. Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2022-jıl 21-iyundaǵı «Pedagogikalıq tálim sapasın asırıw hám pedagog kadrlar tayarlawshı joqarı oqıw orınları iskerligin jáne de rawajlandırıw is-ilajları haqqında»ǵı PQ-289-sanlı qararı negizinde, Pedagogikalıq tálim sapasın asırıw hám pedagog kadrlar tayarlawshı joqarı oqıw orınların sistemalı rawajlandırıw hám olarda basqarıw iskerligin jetilistiriw, aldınǵı shet el tájiriybelerin engizgen halda zamanagóy tálim dástúrlerin islep shıǵıw, joqarı qánigeli professional kadrlar tayarlawdı jańa basqıshqa kóteriw, sonday-aq pedagogika tarawında tálim, ilim-pán hám ámeliyat uýǵınlıǵın támiyinlew maqsetinde tálim dástúrleriniń óz ara uýǵınlıǵın hám úziksizligin támiyinlew maqsetinde mektepke shekemgi, ulıwma bilim beriw, orta arnawlı hám professional tálimde paydalanılatuǵın sabaqlıqlar hám metodikalıq qollanbalardı pedagog kadrlar tayarlawshı joqarı oqıw orınlarına olardıń talapnamasına muwapıq pullıq tiykarında kórsetiw tártibin engiziw. Bilimlendiriw, ilim-pán hám islep shıǵarıw uýǵınlıǵın támiyinlew arqalı tálim sıpatın jaqsılaw, básekelesiwshı kadrlar tayarlaw,

ilimiy hám innovaciyalıq xızmetti nátiyjeli shólkemlestiriw hámde bul xızmetke tiyisli basqa hújjetlerde belgilengen wazıypalardı ámelge asırıwǵa belgili dárejede xızmet qıladı [1].

Búgingi kúnde tálim mazmunın ózgartirip, onı dúnya tálim standartlarına muwapıqlastırıp aldınǵı pedagogikalıq texnologiyalarda qollanıwǵa itibar berilmekte. Óz nábwetinde bul oqıtıwshılar tárepinen zamanagóy tálim texnologiyaların tálim ámeliyatında aktiv qollanıwı, rawajlangan shet el tálimi ámeliyatında qollanılatuǵın zamanagóy texnologiyalardan xabardar bolıwı ushın birinshi gezekte joybardı jaratıw, studentler xızmetin diagnozlaw, pedagogikalıq texnologiyaların tálim ámeliyatında aktiv qollanıwı, rawajlangan shet el tálimi ámeliyatında qollanılatuǵın zamanagóy texnologiyalardan xabardar bolıwı ushın birinshi gezekte joybardı jaratıw, studentler xızmetin diagnozlaw, pedagogikalıq processti shólkemlestiriw hám onıń nátiyjeli ótiwin támiyinlew, sonday-aq talabalar xızmetin qadaǵalaw sıyaqlı shártler tiykarında támiyinlenedi [2].

Usıl hám izertlewler. Didaktikalıq oýınlardan ámelde paydalanıw arqalı basqa usıllar járdeminde erisiw qıyın bolǵan tálim - tárbiyalıq maqsetlerin ámelge asırıw názerde tutıladı. Túrlı oqıw pánlerine tiyisli didaktikalıq oýınlar ámeldegi bolıp, olar sol pánlerdi sapalı úyretiw maqsetlerine xızmet etedi.

Tómende biz ximiya pańinen 8-klaslarda ótiletuǵın ayırım temalardı oqıtıwda qollanılauıǵın didaktikalıq oýın túrleri hám olardı rejelestiriw jolların keltirip ótemiz.

Tema: Elektrolitlik dissociaciyalanıw teoriiyası

Sabaqtıń maqseti:

Sabaqtıń bilimlendiriwge tiyisli maqseti: Elektrolitlik dissociaciyalanıw teoriiyası babı boyınsha oqıwshılar bilimin tekseriw.

Sabaqtıń tárbiyalıq maqseti: Alınǵan bilimlerin kúndelik turmısqa qollana biliw bilimine erisiw.

Sabaqtıń rawajlantıratuǵın maqseti: Oqıwshılardı elektrolitlik dissociaciyalanıw.

Sabaqtıń uranı: Umtılǵaǵa áwmet yar.

Sabaqtıń usılı: Teoriya haqqındaǵı kónikpelerin keńeytip, jańalıqlar jaratılıwına iytermelew, aqlıy hújim, pikirler shıńı, kim shaqqan, óz-ózin qadaǵalaw, shıńır usıllarınan paydalanǵan halda aralas sabaq.

Sabaqtıń úskenesi: Jazıw doskası, ilimiy materiallar, kórgizbeler hám kartochkalar.

Sabaqtıń jobası:

1. Aqlıy hújim
2. Reakciya teńlemeler dúziw
3. Óz-ózin qadaǵalaw
4. Kim shaqqan
5. Qádembe-qádem
6. Ayǵabaǵar
7. Bahalaw hám úyge tapsırma

Sabaqtıń barısı:

1. Oqıwshılar menen sálemlesip, qatnastı anıqlaǵannan keyin, úyge tapsırmanı tekserip klass oqıwshılardıń 3 toparǵa bólemen. Toparlar ortasında soraw-juwap tiykarında "Aqlıy hújim" shólkemlestirgen.

1. Qanday elementlerge elektrolitler dep ataladı?
2. Noelektrolitler dep qanday elementlerge ayıladı?
3. Metall halındaǵı natriydiń elektr ótkeriwine sebep ne?
4. Ionlar dep nege ayıladı?
5. Dissociaciya dep nege ayıladı?

Reakciya teńlemeler dúziw, doskaǵa 2 oqıwshı shıǵarıladı.

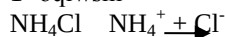
2. Olar oqıwshılar tárepinen ayılǵan elementlerdi reakciya teńlemelerin jazıp beredi. Mısalı: soray HCl suwda erigende qanday ionlarǵa ajıraladı.

3. "Óz-ózin qadaǵalaw". Taza tema qadaǵalaw jumısı menen baslanadı. Bunda oqıtıwshı izbe-iz sorawlar berdi, oqıwshılar bolsa oǵan sáykes keletuǵın ximiyalıq element belgisin qoyıwı kerek. Mısalı:

1. Ammoniy xlorid
2. Mıs (II) nitrat
3. Kaliy gidroksid
4. Nitrat kislota

sıyaqlı zatlardıń dissociaciyalanıw teńlemelerin jazıw. Oqıwshılar bolsa bul waqıtta reakciya teńlemelerin jaza baslaydı. Yaǵnıy:

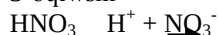
1- oqıwshı

2-oqıwshı

3-oqıwshı

4. "Kim shaqqan" oýınında toparlar ara elementlerdiń belgileri jazılǵan ximiyalıq ıdıslardıń súwretleri tarqatıladı. Oqıwshılar olardı toparlarǵa ajıratıp elektron formulaların dúzedi. Tez hám tuwrı atqarǵan topar jeńimpaz boladı.

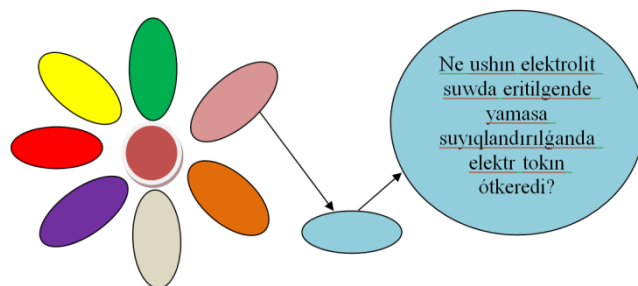
5. "Qádembe-qádem" oýını. Bul oýındı shólkemlestiriwden aldın oqıtıwshı altı oqıwshı tańlap aladı (oqıwshılardı óz ıxtıyarına bola), hám olarǵa tema boyınsha sorawlar beriledi. Sorawlarǵa juwap bergen oqıwshı bir qádem aldında jılıy baslaydı. Belgilengen aralıqtı qaysı oqıwshı birinshi basıp ótse sol oqıwshıǵa eń joqarı baha qoyıladı.

6. "Ayǵabaǵar oýını". Oqıwshılardı pánge bolǵan qızıǵıwshılıqların asırıw hám ótilgen tema boyınsha bilimlerin tekseriw, bekkemlew maqsetinde tema boyınsha aldınan tayarlap qoyılǵan japıraqsıhalar tarqatıladı, yaǵnıy bul japıraqsıhaların arqasına sorawlar jasırınǵan boladı. Japıraqsıhalar tómendegi kóriniste terip qoyıladı

Oqıwshı shıǵıp qálegen japıraqsıhanı alıp ondaǵı sorawǵa, juwap bere baslaydı

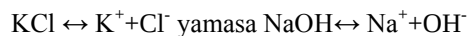
Mısalı:

Taza tema bayanı. Ne ushın elektrolitlerdiń suwdaǵı eritpesi yamasa suyıqlanbası elektr tokın ótkeredi, keri-sinshe, elektrolit emeslerdiń suwlı eritpeleri de, suyıqlanbaları da elektr tokın ótkermeydi?

Bul sorawǵa juwaptı 1887-jılǵa shved alımı Svante Arrenius óziniń elektrolitlik dissociaciyalanıw teoriiyasında juwap bergen.

Elektrolitler-suwda eritilgende yamasa ionlarǵa ajıraladı.

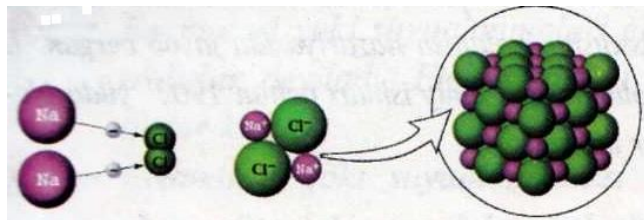
Ionlar oń zaryadlanǵan (kationlar) yamasa teris zaryadlanǵan (anionlar) bóleksheler bolıp tabıladı. Olar bir atomnan yamasa bir neshe atomnan ibarat atomlar toparı bolıwı múmkin. Biraq atomlar menen ionlar bir birinen keskin parıq qıladı. Mısalı, natriy atomı oqıwshı qásiyetke

iyе болп, кúshli qaytarıwshı, xlor atomı bolsa kúshli záhárli zat болп, oksidleytuǵın болп tabıladı. Natriy hám xlor ionlarınan ibarat болған as duzı sizge júdá tanıs.

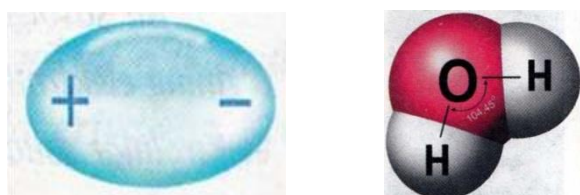
Ion baylanısli birikpelerdiń suwda eritilgende ionlarǵa tarqalıwın tómendegishe túsindiriw múmkin

1. As duzı kristalları ion baylanısli birikpe болп, kristall pánjere túyinlerinde ionlar болadı.

2. Suw molekulası bolsa polyarlı kovalent baylanısli zat болп, onı tómendegishe kórsetiw múmkin.

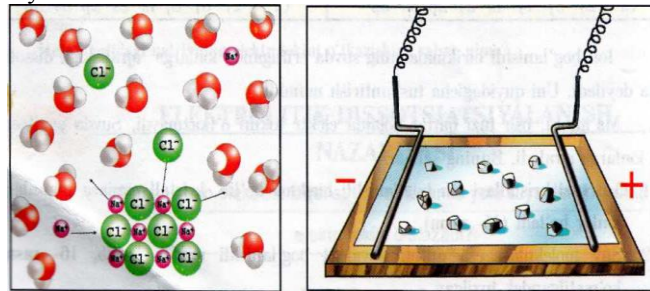

2-súwret. As duzınıń kristalınıń dúzilisi

3-súwret. Suw molekulasınıń polyarlı kórinisi

3. As duzı suwda eritilgende tómendegishe dissociaciyalanadı.

Solay eken, eritpede as duzı kristalları suwdıń polyarlanǵan molekulası tásirinde erip gidratlangan ionlardı payda etedi.

6. Sabaqtı juwmaqlap, barlıq oqıwshılar bahalanadı hám úyge tapsırma beriledi.

Juwmaq. Juwmaqlap aytqanda tańlap alıńǵan oqıtıw usılları – oqıwshılardı óz maqsetine erisiw ruwxında tárbiyalaw, bir-birlerine óz ara húrmet, jamáát bolıp islew, óz ara járdem hám berilgen wazıypanı orınlawda juwapkershilikti seziw kónikpelerin síndiriw hám de oqıwshılardı óz betinshe islew, izleniw, toparlarda islew arqalı bilim alıwǵa, eslep qalıwdı bekkemlewge, tez pikirlew, pikirdi anıq jetkeriwge úyretiw, ximiyalıq til mádeniyatın óstiriw sıyaqlı maqsetti gózleydi.

Ádebiyatlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 21-iyundagi «Pedagogik ta'lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalari faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-289-sonli Qarori.
2. Turgunboyev K., Rizayev A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Andijon: «Andijon nashriyot-matbaa», 2005.
3. Yo'ldoshev J. F., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. – Toshkent: «Toshkent-Talqin», 2008.
4. Tolipov O., No'monova N. Ta'lim-tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar. // Xalq ta'limi. –Toshkent: 2002. №3, 23-29-b.
5. Choriev R.Yangi pedagogik texnologiyalar – ta'lim-tarbiya sifat va samaradorlik omili. – Toshkent: «Toshkent-Talqin», 2010.
6. Asqarov I.R., To'xtaboyev N.X., G'opirov K.G'. Kimyo. 9-sinf o'quvchilari uchun darslik. – Toshkent: «O'zbekiston», 2010.
7. Melliboyeva G.S. Kimyoni o'qitishda zamonoviy innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: «Navro'z», 2020.

REZYUME. Maqolada kimyo darslarida elektrolitik dissotsiyatsiyalanish nazariyasi mavzusini o'qitishda didaktik o'yinlardan foydalanib o'qitish masalalari keltirilgan. Didaktik o'yinlardan fo'ydalaniib o'qitishda talabalarda tez fikrlash, fikrni aniq yetkazish, kimyoviy til madaniyotini rivojlantiradi, talabalarning ijodkorligini va faolligini oshiradi.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматриваются вопросы преподавания теории электролитической диссоциации на уроках химии с использованием дидактических игр. При обучении с использованием дидактических игр развивается быстрая мыслительная способность учащихся, четкое выражение мысли, культура химического языка, повышается творчество и активность учащихся.

SUMMARY. The article examines the teaching of the theory of electrolytic dissociation in chemistry classes using didactic games. When learning with the use of didactic games develops rapid thinking ability of students, clear expression of thought, culture of chemical language, increases creativity and activity of students.

ONA TILI DARSLARIDA RIVOYA MATN USTIDA ISHLASHGA OID ALGORITMIK TOPSHIRIQLAR

J.J.Baynazarova – assistent o'qituvchi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: ona tili, algoritmik topshiriq, matn tahlili, o'quv faoliyati, tafakkur.

Ключевые слова: родной язык, алгоритмические задания, анализ текста, учебная деятельность, мышление.

Key words: native language, algorithmic tasks, text analysis, learning activity, thinking.

Kirish. Zamonaviy ta'limda til o'rganish jarayoni faqat grammatik me'yorlarni o'zlashtirish bilan cheklanmasdan, o'quvchilarning mantiqiy fikrlashi, nutqiy faoliyati va tahliliy kompetensiyalarini shakllantirishga qaratilgan

bo'lishi zarur. Ayniqsa, ona tili darslarida rioya matnlari ustida ishlash o'quvchilarning nutq madaniyatini, og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish, tafakkurini shakllantirish, estetik didini o'stirishda badiiy matnlar, xususan, rivoyatlar